

Rassilise diskrimineerimise vastane võitlus

/// *Rassilise või etnilise päritolu alusel diskrimineerimise keeld on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta võrdsust käsitleva alajaotuse artiklis 21.*

Taust

2000. aastal vastu võetud rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv (2000/43/EÜ) on endaga kaasa toonud olulisi muutusi selles, kuidas Euroopa Liidus rassilise diskrimineerimise vastu võideldakse. Ainult mõnes üksikus liikmesriigis olid juba enne direktiivi vastuvõtmist kehtestatud üksikasjalikud rassilise diskrimineerimise keeldu sisaldavad õigusaktid ja mehhanismid. Enamikul liikmesriikidest tuli direktiivi täitmiseks oma õigusakte märkimisväärselt täiendada.

Põhiküsimused

Miks on oluline võidelda rassilise diskrimineerimise vastu?

Tööandjate või teenusepakkujate eelarvamused võivad takistada teatud isikutel ühiskonnas osalemist, näiteks saada tööd või üürida eluaset. Kui eelarvamuse aluseks on kellegi rassiline kuuluvus, siis selle tagajärjel võidakse ühis-

konnast eraldada terveid rahvusvähemuste grupe. Sellisel tegevusel võivad olla üsna märkimisväärsed järelmõjud. Üldiselt on etniliste vähemuste esindajate hulgas suurem risk jääda töötuks, saada tööd vaid teatud kindlates valdkondades nagu ehituses ja põllumajanduses, neil on pahatihti madalam haridustase ning halvemad elamistingimused kui põhirahvuse esindajatel.

Rassilise või etnilise diskrimineerimisega on tegemist siis, kui:

- isikut koheldakse ebasoodsalt (nt keeldutakse töölevõtmisest);
- erinevus ilmneb võrdluses sellega, kuidas koheldi või koheldaks teisi sarnases olukorras olevaid isikuid;
- sellise kohtlemise põhjuseks on isiku rassiline või etniline päritolu.

Mida täpselt antud direktiiv sätestab?

Rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi sätetega:

- käsitletakse kaitset rassilise diskrimineerimise eest tööhõives, tervishoiuteenuste kasutamisel ja kaupade või teenuste osutamisel;
- võimaldatakse diskrimineerimise ohvritel esitada kaebust;
- võimaldatakse sellistel organisatsioonidel nagu mittetulundusühendused ja ametiühingud aidata diskrimineerimise ohvritel kohtusse pöörduda;
- tagatakse õigusrikkujatele ja diskrimineerimise toimepanijatele kohane karistus;
- kohustatakse valitsusi asutama võrdõiguslikkuse edendamise eesmärgil selle teemaga tegelevaid asutusi;
- võimaldatakse valitsustel luua võimalusi ebasoodsas olukorras olevatele vähemustele nende olukorra parandamiseks;
- tagatakse inimeste teadlikkus nende õigustest;
- julgustatakse tööandjaid ja ametiühinguid tegema diskrimineerimise vastu võitlemisel koostööd.

Missugust mõju avaldas direktiiv riiklikele õigusaktidele?

Kõik Euroopa Liidu liikmesriigid olid kohustatud muutma oma õigusakte, et viia need kooskõlla direktiivi nõuetega. Euroopa Komisjon pidi siiski alustama mõne valitsusega dialoogi leides, et nad ei olnud teinud õigusaktides kõiki vajalikke muudatusi.

Peaaegu kõik Euroopa Liidu liikmesriigid on järginud nõudmisi ja asutanud võrdõiguslikkuse asutused. Paljud liikmesriigid on läinud nõutust kaugemale ja andnud võrdõiguslikkuse küsimustega tegelevatele asutustele täiendavaid volitusi, näiteks:

- kuulata ära ohvrite kaebusi ja teha nende põhjal otsuseid, nt Austrias, Madalmaades, Taanis ja Ungaris;
- uurida väidetavaid diskrimineerimisjuhtumeid, nt Prantsusmaal ja Rootsis;
- esitada ise kohtusse hagnosisid, nt Belgias, Iirimaa ja Ungaris.

Peale diskrimineerimise eest karistamise näitasid paljud liikmesriigid võrdõiguslikkuse edendamisel üles soovi diskrimineerimist ennetada. Näiteks Belgias, Rootsis, Soomes, Ungaris ja Suurbritannias on kehtestatud juriidiline kohustus kontrollida kehtivaid põhimõtteid ja muuta neid, kui need võivad põhjustada diskrimineerimist ning edendada uute põhimõtete väljatöötamisel võrdõiguslikkust. Mõni liikmesriik on algatanud ka projekte, mis samaaegselt parandavad hariduse, heade elamistingimuste kui ka kutsehariduse kättesaadavust.

Kas direktiiv on mõjutanud tegelikku olukorda?

On võimatu kokkuvõtlikult kirjeldada rassilise diskrimineerimise vastase võitluse kulgu. Kuigi valitsused regulaarselt koguvad üldandmeid oma riigi elanikkonna kohta, ei uuri nad tavaliselt siiski vähemuste spetsiifilist olukorda – lühidalt: liikmesriigid ei kogu **etniliselt jaotatud statistikat**. Seetõttu on ka võimatu kirjeldada seda, kas aja jooksul on vähemuste olukord paranenud näiteks tööhõive, elamistingimuste ja haridustaseme osas.

Mõnes liikmesriigis nagu Portugalis, Prantsusmaal ja Saksamaal on statistika kogumine rassiliste või etniliste vähemuste kohta keelatud. Osaliselt on selle põhjuseks valitsuse arvamus, et isiku vähemusrühma kuulumise tuvastamine on sekkumine tema eraellu. Uuringud siiski näitavad, et enamik vähemusrühmade esindajaid on nõus esitama rahvaloenduse raames teavet oma rahvuskuuluvuse kohta, kui seda tehakse anonüümselt ja kasutatakse võitluseks diskrimineerimisega.

Samuti on keeruline kindlaks määrata diskrimineerimise esinemise sagedust. Mitte kõik Euroopa Liidu liikmesriigid ei pea koguma statistikat konkreetset rassilise diskrimineerimise kaebuste arvu kohta. Kui need andmed on olemas, ilmneb, et mõnes liikmesriigis on arvud väga suured, mõnes aga äärmiselt väikesed. See võib olla tingitud erinevast teadlikkuse tasemest õigusaktide tundmisel.

Edasised sammud

➤ **Statistika puudumine** takistab valitsustel mõista vähemuste probleeme, leida neile võimalikke lahendusi ja saada teavet olukorra paranemise kohta.

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid kaaluma etniliselt jaotatud statistikaandmete kogumist, jälgides samas, et järgitaks eraelu puutumatuse õigusaktide nõudeid.

➤ **Väike kaebuste arv.** Uuringute käigus avastati, et paljudes liikmesriikides ei esita ohvrid kaebusi diskrimineerimise juhtumite kohta. Näib, et enamik rassiliste või etniliste vähemuste esindajaid ei tea, et neil on õigus mittediskrimineerimisele. Lisaks sellele näib, et valdav osa diskrimineerimisega kokkupuutunutest ei esitagi kaebust, sest nad ei tea, kuhu tuleb juhtunust teatada, ei ole kuulnud ühestki organisatsioonist, mis võiks neid aidata, ning nende arvates ei muudaks kaebuse esitamine midagi.

Võrdõiguslikkuse asutustele tuleb anda piisavad vahendid, et aidata neil suurendada teadlikkust vastavatest õigusaktidest ja kaebuse esitamise korrrast.

➤ **Hüvitiste määrad** rassilise diskrimineerimise juhtumite korral erinevad liikmesriigiti märkimisväärselt. Näib, et seda erinevust ei saa seletada ainult erineva elukalliduse tasemega erinevates liikmesriikides. Pealegi ei pruugi hüvitis olla piisavalt suur, et ennetada diskrimineerimist või korvata ohvritele tekitatud kahju.

Liikmesriigid võiksid uurida rassilise diskrimineerimise eest määratavate hüvitiste suurust, et veenduda selle piisavuses.

➤ **Kohtusse pöördumine** võib olla kulukas ja aeganõudev. Kuigi direktiiv võimaldab sellistel organisatsioonidel nagu mittetulundusühendused või ametiühingud aidata diskrimineerimise ohvritel esitada hagi, kehtivad mõnes liikmesriigis kohtusse pöördumise õigusega organisatsioonide suhtes vägagi piiravad nõuded. Ka organisatsioonide käsutuses olevad riiklikud rahalised vahendid piiravad seda, kui paljude juhtumite puhul nad aidata saavad.

Liikmesriigid võiksid hõlbustada organisatsioonidel ohvreid abistada, leevendades piiravaid nõudeid ja suurendades selliste organisatsioonide rahastamist. Kohtute kasutamise alternatiivina võiksid nad anda ka võrdõiguslikkuse asutustele volitused lahendada kaebusi ja mõista välja hüvitisi.

➤ **Vähemuste halvema olukorra põhjuseks on mitu omavahel seotud probleemi, mida ei saa lahendada üksnes kohtusse pöördumisega.** Vähemusrühmade esindajad elavad oma majandusolukorra tõttu sageli halvades tingimustes. Tihti puudub neil vaba juurdepääs tööturule või avalikele teenustele, näiteks tervishoiu- ja haridusteenustele. Nende tegurite koosmõjul tekib olukord, kus inimestel on raske oma olukorda omal käel parandada. Neid probleeme on võimatu lahendada lihtsalt kohtusse pöördumise ja hüvitise saamise abil.

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid kaaluma selliste meetmete rakendamist, mis oleksid suunatud ebasoodsas olukorras olevate vähemuste eluaseme, hariduse ja tervishoiu valdkonna vajaduste üheaegsele lahendamisele.

Lisateave:

FRA on avaldanud kaks rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi käsitlevat aruannet:

- *The Racial Equality Directive: application and challenges* (Rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv: kohaldamine ja probleemid) (jaanuar 2012)
- *The impact of the Racial Equality Directive: Views of trade unions and employers in the European Union* (Rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi mõju: Euroopa Liidu ametiühingute ja tööandjate seisukohad) (oktoober 2010)

Mõlemad aruanded on avaldatud FRA kodulehel:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm